

In memoriam

**Valtiongeologi, filosofian tohtori
Kauko Ilmari Meriläinen**

Kauko Meriläinen – jatkosodan veteraani, geologi ja humanisti

Valtiongeologi, FT Kauko Ilmari Meriläinen kuoli Espoossa 19. tammikuuta 2009 86 vuoden ikäisenä. Hän oli syntynyt 30.6.1922 Kajaanissa.

Kaukon sukujuuret olivat vankasti Kainuussa, sillä hänen esivanhempansa kuuluivat Kainuun asuttajiin. Lapsuudesta lähtien hänen kiinnostuksensa ja harrastuksensa suuntautuivat Kainuun kauniiseen ja karuun luontoon. Koulupoikana Kaukon luontoharrastus laajeni, mutta painottui vähitellen maaston geologisiin saloihin. Tästä huolimatta Kaukon kouluaikaisena haaveena oli arkitekhdin ura, kuten monella muullakin

Kaukon ikäpolven geologilla. Sota-aikana Kaukon ajatukset palasivat jälleen geologian opiskelun mahdollisuuteen.

Koulupoikana ja myöhemminkin sodan kokeneena nuorukaisena Kauko toimi kesäisin Kainuun uitto- ja erottelutyömailla kasöörinä. Hän tutustui tuolloin myös käytännössä tukkijätkien raskaaseen arkeen. Oppikoulun Kauko kävi Kajaanin yhteislyseossa ja Niinisalon internaatissa.

Edellä mainittujen kahden koulun oppilaskausien väliin mahtui kolmen vuoden pakollinen kenttäharjoittelu pioneeritöissä ja -taidoissa kotimaassa ja ul-

komailla. Vapaaehtoisena palvelukseen astuneen Kaukon sotilaskoulutus alkoi syyskuussa 1941 Pioneerikoulutuskeskuksessa. Siellä saamiaan oppeja hän alkoi hyödyntää saman vuoden joulusta lähtien ruotsinkielisen Jalkaväkirykmentti 61:n pioneerijoukkueessa.

Suurimman osan sota-ajasta Kauko oli Syvärillä, jossa rykmentti oli omalla lohkollaan rintamavastuussa. Kannaksen suurhyökkäyksen alettua kesäkuussa 1944 JR 61 siirrettiin Viipurin luoteispuolelle Kivisalmelle ja Tienhaaraan. Tällä neuvostojoukkojen päähyökkäyssuunnan läntisellä lohkolla JR 61:n peräänantamattomuus yhdistettynä suomalaisen tykistön tulivoimaan pysäytti vihollisen jalkaväen rajut, toistuvat, ilma-voimien ja tykistön tukemat hyökkäykset sillanpääaseman saamiseksi Kivisalmen luoteisrannalta. JR 61:n miehistötappiot kolmen päivän taisteluissa olivat 160 miestä haavoittuneina ja kaatuneina, mutta neuvostojohdon tarkoituksena ollut läpimurto Kivisalmella sekä marssi Sisä-Suomeen katkaistiin (kuten muillakin rintamalohkoilla).

Pioneerien osuus Kivisalmen ja Tienhaaran taisteluissa oli merkittävä. JR 61:n komentaja evl Alpo Marttinen ylennettiin omasta ja rykmenttinsä suorituksista Kivisalmen taistelussa everstiksi. Samat perustelut toivat hänelle myöhemmin 2. lk:n Mannerheimristin. Vasta aselevon solmimisen (4.–5.9.1944) jälkeen suomalaiset joukot vetäytyivät Moskovan rauhan rajalle.

Pioneerialikersantti Meriläisen sotilaalliset kenttätöyt päättyivät vuoden 1944 lopulla, jolloin hänet kotiutettiin. Sotilaasta tuli jälleen koulupoika.

Lyhyen Niinisalons lukiovaiheen jälkeen Kauko suoritti ylioppilastutkinnon Kajaanin yhteislyseossa 1946, minkä jälkeen alkoivat geologian opinnot Helsingin yliopistossa. Filosofian kandidaatin tutkinnon Kauko suoritti 1954 ja filosofian lisenssiaatin tutkinnon 1960 pääaineenaan geologia ja mineralogia. Väitöskirja valmistui 1961 aiheesta ”Albite diabates and albitites in Enontekiö and Kittilä, Finland”.

Opiskeluaikanaan ja valmistuttuaan Kauko oli Geologian tutkimuslaitoksen (GTL) palveluksessa, kesäisin ”Koltta” Matiston apuna Käsivarrenlapin eli Enontekiön 1:400 000 kallioperäkartan kenttätöissä. Tämän työn ohessa – Kittilänkin puolella liikkuen – Kauko keräsi aineiston väitöskirjaansa.

Vuonna 1956 Kauko aloitti kartoitustyön Inarin ja Utsjoen Lapissa oman tutkimusryhmän johtajana. Alueen tiedot oli niukka. Ryhmän liikkumista Inarin kylästä käsin helpotti kuitenkin Soudankylä–Karigasniemi-valtatie ja siitä erkanevat Kutturan, Petsamon ja Solojärven tiet sekä Petsamon tieltä alkava tie Rajajooseppiin. Kaamasesta alkavaa Utsjoen tietä oli tuolloin rakennettu vasta n. 18 km Syysjärvelle. Kauko ryhmineen suoritti siten viimeistä vanhakantaista kallioperäkartoitusta. Kulkuvälineinä tutkimusalueille ja -alueilla olivat lähes yksinomaan vankat jalat sekä Inarinjärvellä vene.

Inarin päämajasta käsin tehdyt kartoitukset kestivät yleensä yhdestä kahteen ja puoleen viikkoon. Päivämatkat olivat 10–35 kilometriä. Retkien keston mukaan selässä kannettu taakka oli 10–35 kiloa painon kasvaessa retken loppua

kohti. Ryhmän jäsenet kulkivat päivät (joskus yötkin) yksin ja kokoontuivat iltaisin sovittuun uuteen leiripaikkaan. Uusi tulokas sai kuitenkin viikon ajaksi itselleen henkilökohtaisen oppaan, joka tutustutti hänet Lapin maastoon ja tärkeän paikannuksen saloihin. Vaikka Kauko ei ollut olemukseltaan mikään urheilijan perikuva, moni kolleega ja tuore kesäapulainen ihmetteli hänen vetävää menoaan, jota raskaskaan reppu ei näyttänyt hidastavan.

Vuosia kestäneiden kenttätöiden tuloksena Inarin ja Utsjoen alueilta valmistui v. 1965 kallioperäkartta 1:400 000 ja 1976 tutkimus ”The granulite complex and adjacent rocks in Lapland, Northern Finland”. Jo Lapin kartoituksen aikana Kauko oli aloittanut tutkimukset myös Kainuun sekä Lappeenrannan ja Imatran alueilla, joilta valmistui hänen johdolla useita 1:100 000 kallioperäkartoja. Kaukon monien julkaisujen ja artikkelien aiheina olivat pääasiassa prekambrisen kallioperän stratigrafia ja rakenteet.

GTL:n kallioperäosaston eri tehtäviä hoidettuaan Kauko Merriläinen nimitettiin 1977 valtiongeologin virkaan. Samalla hän otti vastaan siihen liittyvät vastuulliset tehtävät Suomen kallioperäkartoituksen johdossa. GTK:n kallioperäosaston valtiongeologina hän toimi vuoteen 1987 eli eläkkeelle siirtymiseensä saakka.

Oman työnsä ohessa Kauko Meriläinen toimi monissa luottamustehtävissä. Hän oli 1979–85 Suomen ja Neuvostoliiton välisessä tieteellis-teknillisessä yhteistoimintakomiteassa geologisen työryhmän koordinaattori ja Pohjoiska-

lottiprojektin peruskalliogeologisen työryhmän jäsen. Hän oli 1980–86 GTK:n yhteyshenkilönä Rautaruukin ja Technoexport-yhtymän välisissä neuvotteluissa ja toimissa laadittaessa Suomen alueelta ”Raudanetsintäkarttaa”. Suomen Geologisen Seuran rahastonhoitajana ja hallituksen jäsenenä hän oli 1961–72. Seuran Bulletinin toimituskuntaan hän kuului 1968–72 ja Geologi-lehden toimituskuntaan 1962–72. Kauko Meriläinen oli jäsenenä tai työjäsenenä monessa koti- ja ulkomaisessa tieteellisessä seurassa.

Kaukon luonnekuvaa näin jälkikäteen miettiessäni ensimmäisinä ja hallitsevina tulevat mieleeni sanat perusteellinen, tarkka, ystävällinen, avulias ja huolehtivainen. Näin luonnehti esimiestään jo 50 vuotta sitten Inarissa toiminut kesäapulariina. Näihin luonteenpiirteisiin saivat tutustua ystävät, kollegat sekä vuosien kuluessa uudet, vaihtuvat kesäapulariinat. Kaukon elävä kiinnostus maailman tapahtumiin, historiaan, elämän ilmiöihin sekä kulttuurin eri aloihin antoi useimmille Kaukoon tutustuneille kuvan tietävästä humanistista, jonka harrastuksilla ei tuntunut olevan rajoja.

PENTTI VÄHÄSARJA

Kirjoittaja on puolustusvoimien eläkkeellä oleva geologi, Kaukon ystävä ja monivuotinen kesäapulainen 50 vuoden takaa.